

Pospíšil, Ivo

Užitečná knížka ke Karamzinovu výročí

Новая русистика. 2016, vol. 9, iss. 2, pp. 179-182

ISSN 1803-4950 (print); ISSN 2336-4564 (online)

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/136070>

Access Date: 21. 02. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

нальный, но и эстетически значимый, релевантный язык и стиль изложения, следует констатировать, что работы автора известны и за пределами Беларуси и ареала восточной Европы.

Иво Поспишил

Literatura:

IOSKEVIČ, O. A. (2015): *Ritoričeskije figury i tropy v chudožestvennom proizvedenii: smysloporoždajuščij i narrativnyj potencial (na materiale ruskoj prozy pervoj poloviny XIX veka)*. Grodno.

Užitečná knížka ke Karamzinovu výročí

М. М. Карамзин. В зеркале мемуаристики. Составитель: Любовь Александровна Сапченко. Учебное издание. Ульяновск: Ульяновский гос. пед. университет им. И. Н. Ульянова, 2014. ISBN 978-5-86045-627-3.

Uljanovsk je zajímavé město už historií svého názvu, patrně z burjatsko-mongolských nářečí s přihlédnutím k místním jazykovým poměrům jde o „posvátnou horu“, návrší nad Volhou, kde kočovníci rádi stavěli své mohyly, poté, co se ostatní etymologie ukázaly jako materiálem neprokázané; výraz pochází patrně z 13.–16. století. Měnil název z původního Sinbirsk na Simbirsk (za Kateřiny II.), spojen je se zjetím Jemeljana Pugačova; od r. 1924 se podle původního jména Leninova jmenuje tak, jako dosud. Děly se ovšem pokusy vrátit městu jeho původní název, průzkumy názorů obyvatel však tento záměr odmítly. Poslední návrh na změnu je z roku 2015 a zní tak, že městu by se vrátil název Simbirsk, ale zůstalo by pojmenování Uljanovská oblast asi tak, jak je to se Sankt-Petěrburgem a Leningradskou oblastí. Ironií je, že univerzita nese jméno Ilji Uljanova (1831–1886), který by jako školský učitel nebyl vůbec všeobecně známý, nebýt jeho synů, hlavně mladšího Vladimira Iljiče Lenina. To svědčí o tom, že mistry retuše nejsou pouze Češi. Město není staré, vzniklo v 17. století jako pevnost proti nájezdníkům z východu; jeho populace je nyní převážně ruská, méně tatarská a ugrofinská, stopově ukrajinská, běloruská a německá. Ten úvod je funkční v tom smyslu, že Simbirsk/Uljanovsk se postupně stal důležitým centrem vojenským, ale také náboženským (křesťansko-muslimským), kulturním a vědeckým, město a jeho okolí je rodištěm dalších významných lidí. V bývalé Simbirské gubernii v usedlosti Znamenskoje, později Karamzinka, se

1. (12.) prosince 1766 narodil také Nikolaj Michailovič Karamzin (1766–1826), jehož výročí se letos na řadě míst řadou konferencí vzpomínalo. Zdá se, že usedlost je nyní – stejně jako řada míst v Rusku, ale i v jiných zemích, naši nevyjímaje, zpustlá, pozůstatky potomků Karamzinova rodu byly přeneseny do Uljanovska a z rodiště slavného historika nezůstalo nic. Nicméně je tu paměť a univerzita, která Karamzina připomněla mimo jiné tímto svazkem shromážděných extraktů vzpomínek, které mají značnou obecně historickou a literárněhistorickou hodnotu. Pořadatelka to v úvodním textu zdůrazňuje výroky některých významných osobností, mj. V. A. Žukovského („... vzpomínky na něho představují celé náboženství...“) nebo knížete P. A. Vjazemského, jenž srovnal smrt Karamzina pro ruskou společnost se smrtí Byrona pro poezii a Napoleona pro světové dějiny. Sestavitelce se podařilo dát dohromady soubor textů různých osobností, často kontroverzních, jejich známé výroky spolu s méně známými memoárovými zápisy; všechny však potvrzují, a to z různých hledisek – význam Karamzinovy osobnosti. Každý text je doplněn jejím komentářem k osobnosti autora a vlastně i minulosti o vývoji jejich vztahu ke Karamzinovi. Z Puškina (1799–1837) se uvádí hlavně to, že Karamzin objevil starou Rus jako Kolumbus Ameriku, ale je tu i velmi osobní vzpomínka na jejich konflikt, jenž posléze vyústil v osvobozující smích – Karamzin měl rád i své oponenty a nepřátele, k nimž však Puškin samozřejmě nepatřil. Šlo o Karamzinovy názory na nutnost nevolnictví a autokracie, na něž Puškin namítl, že tedy dává přednost otroctví před svobodou – to se ovšem Karamzina dotklo; Puškin přesně ukázal na vnitřní rozpornosti jeho promyšlených, dnes bychom módním žargonem mainstreamu řekli „vyvážených“ pohledů na dějiny a také na proměny jeho postojů, ale Karamzin přesto vůči němu nezahořkl. Ještě zajímavější jsou známé vzpomínky Puškinova nepřítele Fadděje Bulgarina (1789–1859), které jsou přesné, konkrétní, bystré, psané z pozice člověka Karamzina respektujícího, jsou uctivé, ale je tu patrný zjevný odstup. Sestavovatelka komentuje vývoj vztahu Bulgarina ke Karamzinovi, který byl značně rozporný – od negace k úctě, nikoli však bezvýhradnému souhlasu (i v důsledku Bulgarinova protišlechtického a proburžoazního postoje, jeho polského vlastenectví a proměnlivého postoje k děkabristům). Autor dalšího textu je Alexandr Skarlatovič Sturdza (1791–1854), autor mystických spisů a syn bývalého vládce Besarábie: také on oceňuje Karamzinovu laskavost a nekonfliktnost; podle jeho názoru to jako by potvrdovalo Ciceronův výrok, že řečník (rozuměj: člověk tvůrčí) musí být „vir bonus“. To je sice závěr dosti prostoduchý, ale hluboce pravdivý. Barvitější jsou úvahy S. T. Aksakova (1791–1859) z roku 1856. Zde je patrný i vliv Karamzinovy sentimentalistické poetiky, neboť „starý“ Aksakov začínal jako prozaik a nikdy se se sentimentalismem vlastně nerozešel. Zajímavá je drobnost, jež potvrzuje to, co napsali i jiní: Karamzinova tolerance i to, že například uznával i Šiškovovy námitky proti jeho vlastním jazykovým inovacím. V dialogu M. P. Pogodina (1800–1875)

a P. A. Vjazemského (1792–1878), se na Karamzina díváme z pozice nejbližšího Puškinova přítele. Vjazemskij viděl Karamzina hodně zblízka, byli vlastně příbuzní (jeho pokrevní sestra byla od r. 1804 Karamzinovou manželkou, byli tedy švagři): jde o jeho zvyky, záliby, minuciózní podivnůstky, charakterové vlastnosti. Například na Pogodinovu otázku, jak byl uspořádána jeho pracovna a jaký tam byl pořádek, odpovídá, že žádný: stůl byl zavalen knihami bez ladu a skladu, při vlastním psaní neměl žádné bezprostřední spolupracovníky, žil velmi skromně. Někdy jsou však ještě zajímavější vzpomínky prostých lidí s jiným intelektuálním zázemím: to je případ zcela původních zápisků (z roku 1857) kupce Vladimira Lotina, ve 20. letech 19. století Karamzinova sluhy. Je to záznam pohnutých událostí konce roku 1825 a začátku 1826, jak je prožíval Karamzin z pohledu svého mladého sluhy; ten dobře postřehl tragičnost okamžiku, kdy po smrti Alexandra I. velkokníže Konstantin odmítl trůn a bylo vlastně řadu dní jakoby dvojvládní, neboť mnozí mu už přísahali. Lotinovy zápisky jsou poněkud zmatené, sám autor to zdůvodňuje svou nezkušeností a mládím, ale je zřejmé, jak úzké styky měl Karamzin s Alexandrem, nehledě na známé ochlazení jejich vztahu, jak se po jeho smrti obával, co bude, že spíše věřil Konstantinovi, méně Mikulášovi, že Karamzin se zúčastnil jednání kolem nástupu Mikuláše na trůn, že jen tak nalehko vyběhl na ulici (14. 12. 1825), když už se vojáci chystali na Senátní náměstí. Nelze z toho vyvodit, jak se na to Karamzin díval, spíše měl obavy z chaosu; jiné prameny tvrdí, že za jeho života (zemřel 3. června 1826 a nedožil se popravy pěti děkabristů) by se Mikuláš I. neodvážil tak tvrdého účtování se svými odpůrci. V roce Karamzinova dvojího výročí (2016) se v ruských zdrojích objevuje až zbožnění a ahistoricky extatický pohled na Karamzina jako na proroka a představitele duchovního a náboženského směru v ruské historiografii – ale to vše by bylo možné vysvětlit i přirozeně jako vývoj jeho osobnosti tváří v tvář okolnostem osobního života a celé mezinárodní situaci, kdy jeho mladistvé ideály selhaly – odtud i jeho pozdní konzervatismus a dokonce sblížení s generálem Šiškovem. Mnohem více informací přináší paměti básníka Ivana Dmitrijeva (byl starší o šest let), který Karamzina znal velmi dlouho, zblízka a byl obeznámen s jeho vnitřním vývojem. Vynikající jsou zápisky Filippa Vigela (1786–1856), spoluzakladatele Arzamasu, později ředitele odboru na ruském ministerstvu zahraničí. I když Vigel neměl dobrou pověst jako člověk žlučovitý, vznětlivý a snad i jako občasný udavač, jeho pozorování jsou detailní a přesná: zde se týkají zejména vztahů Karamzina a Alexandra I. Jeho zápisky jsou dovedeny do roku 1828, ale jako celek ještě nikdy nevyšly. Vzpomínky básníka Fjodora Glinky jsou spíše mozaikou barvitých příhod, z nichž jedna z doby ještě před Napoleonovým ruským tažením ukazuje na Karamzinovu diplomatickou dovednost, ale také na jeho snivost, když se chodil v Petěrgofu dívat na zapadající slunce.

Nejrozsáhlejší část svazku zaujímají paměti Konstantina Štěpanoviče Serbinoviče (1797–1874), polského Bělorusa, absolventa jezuitské akedemie v Polocku, později

vysokého úředníka ministerstva zahraničí v Sankt-Petěrburgu, člena vyšetřovací komise v procesu s děkabristy (byl pověřen analýzou polsky psaných dokumentů). Byl Karamzinovým důvěrníkem v posledních letech jeho života, odkud jsou podrobná líčení let 1825–1826. Serbinovič je typickým příkladem tehdejších k Rusku loajálních Poláků či Bělorusů, kteří byli v průběhu 19. a 20. století aktivní součástí ruského a později sovětského státního aparátu; ostatně takto to charakterizuje on sám: „Тамошняя коллегія была преобразована в академию; преподавание в ней происходило на латинском и отчасти на польском языке. Но иезуитский орден, сохранный Россиею, имел в главном своем предмете не Польшу, а торжествующую Россию. Воспитывая в Белоруссии польское юношество, без ненависти к России, он в то же время гордился русскими воспитанниками в своей петербургской коллегии. Все члены ордена обязаны были упражняться в русском языке...” (s. 109). Ze všeho je jasné, že se Karamzin zajímal o jeho členství v komisi ve věci děkabristů, i když není doloženo, že by se ho snažil v nějakém směru ovlivnit; na to asi nebyl čas a ani chuť ze strany Serbinoviče, který si připadal důležitý a věnoval se komisi a nikoli Karamzinovi.

Soubor textů ukazuje Karamzina jako člověka, historika a spisovatele v jeho všedních i svátečních dnech, s úctou i konkrétností hodnou dobrého novináře a dokumentaristy, to vše podle charakteru autora. Je to současně zajímavé svědectví o struktuře ruského státního života, o jeho problémech a nadějích. Pro literárního historika neocenitelný materiál k dokreslení osobnosti člověka, který je významný nejen pro Rusko. A zároveň další argument pro nepřenositelnost generační zkušenosti.

Ivo Pospíšil

Literatura:

SAPČENKO, L. A. (red.) (2014): *M. M. Karamzin. V zerkale memuaristiki*. Ul'janovsk.

Obecné, zvláštní a návazné v ruské literatuře nové doby

Literatura rosyjska XVIII–XXI w. Dialog idei i poetyk. Russkaja literatura XVIII–XXI vv. Dialog idej i estetičeskich koncepcij. Pod redakcją Ewy Sadzińskiej i Aleksandry Szymańskiej. Acta Universitatis Lodzianensis, Folia Litteraria Rossica 7. Łódź: Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, 2014. ISSN 1427-9681.

Nevím, co vedlo editorky lodžského rusistického periodika, aby „dialog idejí a poetik“ převedli do ruštiny jako „dialog idejí a estetických koncepcí“ – to jsou přece jen dvě různé věci. Svazek je skutečným chronologickým průřezem a jeho rozpětí je